

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

¹Sulton Akbar o'g'li
Mo'minov., ²X.G'oziyev

¹*O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining
O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis
markazi Inklyuziv ta'lim bo'limi metodisti.*

²*Samarqand viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi Pedagogik-
psixologik tashxis faoliyatini tashkil etish sho'basini mudiri
Tel:+998946432534, Pochta: sulton muminov4@gmail.com*

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJLARI BO'LGAN BOLALARNI INKLYUZIV TA'LIMGA JALB QILISHDA PSIXOLOGIK-TIBBIY-PEDAGOGIK KOMISSIYA FAOLIYATI

Inklyuziv ta'lim-alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun ta'lim tashkilotlarida ta'lim olishga bo'lgan teng imkoniyatlarni ta'minlagan holda beriladigan ta'limdir. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadi esa-ta'lim olish uchun teng imkoniyatni ta'minlash va barcha bolalarning individual xususiyatlaridan, oldingi ta'lim yutuqlaridan, tili, madaniyati, ota-onalarning ijtimoiy va iqtisodiy holatidan qat'iy nazar ta'limda muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir.

Umumta'lim maktablarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarning bino ichida harakatlanishi va ta'lim olishlari uchun maxsus sharoitlar yaratilsa inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tayanch korreksion sinflar tashkil etiladi. Maktabda inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tayanch korreksion sinflar hududdagi aholi ehtiyoji va ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar taklifi bilan Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, viloyatlar Maktabgacha va

maktab ta'limi boshqarmalari, Toshkent shahar Maktabgacha va maktab ta'limi bosh boshqarmasi buyrug'iga ko'ra tashkil etiladi. Nodavlat ta'lim tashkilotlari ham barcha zarur sharoitlar mavjud bo'lgan taqdirda inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tayanch korreksion sinflarni tashkil etishlari ham mumkin. Buni nodavlat ta'lim tashkilotlari inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tayanch korreksion sinflarni tashkil etish tegishlicha hududiy xalq ta'limi boshqarmasi bilan kelishilgan holda amalga oshiradi.

Inklyuziv ta'lim sinfi-maktabdagi alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning boshqa (sog'lom) bolalar bilan teng huquqli va birgalikdagi ta'lim olishlari shaklida tashkil etilgan sinf.

Boshlang'ich tayanch korreksion sinfi-maktabda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun alohida tashkil etiladigan boshlang'ich sinf.

O'quvchilar-inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tayanch korreksion sinflarda tahsil olayotgan sog'lom yoki alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar.

Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyalar Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, Toshkent shahar Maktabgacha va maktab ta'limi bosh boshqarmasi va viloyatlar Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmalari tomonidan ularning huzurida tashkil etiladi. Komissiya o'z faoliyatini jamoatchilik asosida olib boradi va o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlariga hamda boshqa qonunchilik hujjatlariga amal qiladi.

Komissiya o'z faoliyatini qarorlar qabul qilishda xolislik, ochiqlik, shaffoflik, oshkoralik va kollegiallik tamoyillariga asoslangan holda olib boradi. Uning faoliyati xalq ta'limi boshqarmalari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, Toshkent shahar sog'liqni saqlash bosh boshqarmasi va viloyatlar sog'liqni saqlash boshqarmalari tomonidan muvofiqlashtiriladi. Komissiya o'z faoliyatini amalga oshirishda xalq ta'limi, sog'liqni saqlash, tibbiy-ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish organlari, shuningdek, bolalarni ijtimoiy himoya qilish uchun vakolatli tashkilotlar, shu jumladan, jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qiladi.

Komissiyaning maqsadi 6 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni aniqlash va ularni ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalariga (6 yoshdagi bolalarni ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalaridagi tayyorlov guruhlariga) yuborish uchun xulosa berishdan iborat.

Komissiya quyidagi asosiy vazifalarni amalga oshiradi:

- bolalarni jismoniy yoki psixik rivojlanishidagi nuqsonlarini aniqlash uchun ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar ishtirokida ko'rikdan o'tkazadi;

- bolalarni ko'rikdan o'tkazishda ular bilan bevosita muloqot qiladi va ulardagi nuqsonlarni tasdiqlovchi hujjatlarni o'rganadi;

- bolaning jismoniy yoki psixik rivojlanishidagi nuqsonlari haqida yashash joyidagi shifoxona vrachlari tomonidan qo'yilgan tashxisning ishonchliligini o'rganadi;

- bolalarning rivojlanishidagi nuqsonlarni kompleks ravishda tekshirish natijalari asosida ularning imkoniyatlarini aniqlaydi;

- bolaning jismoniy yoki psixik rivojlanishidagi nuqsoniga qo'yilgan tashxis o'z tasdig'ini topsa, ularni tegishli ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalariga yuborish uchun xulosa beradi;

- bolalarni bir ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasidan boshqa ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasiga yoki inklyuziv sharoitda ta'lim olishi uchun umumta'lim muassasasiga o'tkazish yuzasidan xulosa beradi;

- bolalarni inklyuziv sharoitda ta'lim olishi uchun umumta'lim tashkilotlariga yuborish uchun yo'llanma beradi;

- bolalarni ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasidan O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi hamda Tibbiy-ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish agentligining tegishli muassasasiga o'tkazish yuzasidan xulosa beradi;

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlaydigan pedagog, psixolog, tibbiyot xodimlari hamda ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslarga zarur maslahatlar beradi;

- qonunchilik hujjatlariga muvofiq boshqa vazifalarni amalga oshiradi.

Komissiya har yili 20-mayga qadar tegishli maktabgacha va maktab ta'limi hamda sog'liqni saqlash boshqarmalarining qo'shma qaroriga asosan tuziladi. Komissiyaning tarkibi toq sonda kamida 7 nafar a'zodan iborat bo'ladi. Komissiya tarkibiga oliy psixologik, tibbiy, pedagogik ma'lumotga hamda 5 yillik mehnat stajiga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassislar-psixolog, pedagog-defektologlar (oligofrenopedagog, surdopedagog, tiflopedagog, logoped), psixonevrolog, nevropatolog, ortoped, otorinolaringolog, okulist, pediater vrachlar kiritiladi. Bunda, tegishli yil uchun Komissiya tarkibiga kiritilgan mutaxassis kelgusi ikki yil mobaynida Komissiya tarkibiga a'zo sifatida kiritilishi mumkin emas, rais, rais o'rinbosari va kotib bundan mustasno bo'ladi.

Komissiya raisi etib hududiy maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'i yoki uning o'rinbosari, Komissiya raisining o'rinbosari etib sog'liqni saqlash boshqarmasi boshlig'ining onalik va bolalikni muhofaza qilish bo'yicha o'rinbosari tayinlanadi. Hududiy maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasining Bolalarni ijtimoiy himoyalash va qo'llab-quvvatlash va inklyuziv ta'lim sho'basini rahbari Komissiya kotibi hisoblanadi. Komissiya raisi Komissiya ishini tashkil etadi, ish rejalarni tasdiqlaydi, yig'ilish o'tkaziladigan vaqt va joyni belgilaydi, Komissiyaga yuklatilgan vazifalarning bajarilishini nazorat qiladi. Hududiy maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi Komissiya faoliyati uchun zarur sharoitlar yaratib beradi.

Komissiya yig'ilishi rais tomonidan tasdiqlangan rejaga asosan ish hajmini inobatga olgan holda iyun oyining birinchi ish kunidan oktabr oyining oxirgi ish kuniga qadar har haftada kamida bir marotaba, shundan keyin kelgusi yil uchun tashkil etiladigan Komissiya o'z faoliyatini boshlaguniga qadar har oyda kamida bir marotaba o'tkaziladi. A'zolari Komissiya yig'ilishi o'tkaziladigan kun yoki Komissiya yig'ilishini o'tkazish zarurati yo'qligi haqida Komissiya kotibi tomonidan kamida uch kun oldin xabardor qilinadi. Komissiyaning barcha a'zolari Komissiya yig'ilishida ishtirok etishlari shart. Komissiya yig'ilishida Komissiya a'zolarining xulosalari asosida qaror qabul qilinadi va bayonnoma bilan rasmiylashtiriladi va bayonnoma Komissiyaning barcha a'zolari tomonidan imzolanadi.

Bolani ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasiga yuborish bo'yicha xulosa qabul qilingan taqdirda, unda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasiga yuborilayotgan bola bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya va davolash-tuzatish ishlari bo'yicha tavsiyalar ham ko'rsatilishi lozim. Komissiya kotibi tomonidan Komissiyaning ish faoliyatiga doir quyidagi hujjatlar yuritiladi:

- Komissiyaga tushgan arizalarni qayd qilish daftari;

- Komissiya yig'ilishi bayonnomalarini qayd qilish daftari va bayonnomalarning nusxalari. Komissiya xulosasini olish uchun bolaning ota-onasi yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan quyidagi hujjatlar taqdim etiladi:

- ariza;

- bolaning tug'ilganlik to'g'risidagi guvohnomasining nusxasi;

- bolaning ta'lim olganligi to'g'risidagi hujjatlar;

- bolaning o'qish joyidan ta'limning muddati, o'quv fanlarini o'zlashtirishi va xulq-atvori, bolaga yakka tartibda ko'mak berish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlarning batafsil tahlili aks ettirilgan ma'lumotnoma va tavsifnoma (ta'lim muassasalarida o'qigan bolalar uchun);

- bolaning yashash joyidagi shifoxona bosh vrachi tomonidan imzolangan, uning rivojlanishi tarixidan mufassal ko'chirma:

- bolaning umumiy rivojlanishi holati to'g'risida pediatrning xulosasi;

- psixonevrologning tibbiy tashxisi va bolaning aqliy rivojlanishiga tavsifi;

- otorinolaringologning quloq, tomoq, burun va talaffuz artikulyatsiyasida ishtirok etuvchi organlarning holatiga tavsifi (eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun nutq va shivirlab aytilgan so'zlarni idrok etish holati to'g'risidagi ma'lumotlar, audiogramma ma'lumotlari);

- oftalmologning ko'rish organiga tavsifi (ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun batafsil tashxisi);

- ortoped vrachning xulosasi (tayanch-harakatlanish apparatida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun).

Bolaning ota-onasi yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar bola tekshiruvdan o'tkaziladigan kun haqida Komissiya kotibi tomonidan xabardor qilinadi. Tekshiruvga

olib kelingan bolalar Komissiya tomonidan ularning individual xususiyatlari, yoshi, jinsi, jismoniy va psixik holatini hisobga olgan holda kompleks tekshiruvdan o'tkazilishi lozim. Bolalar Komissiya ko'rsatmalarga muvofiq ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar ishtirokida Komissiyaning har bir a'zosi yoki bir vaqtning o'zida bir nechta a'zolari tomonidan tekshiruvdan o'tkaziladi.

Komissiya a'zolari tomonidan bolalarni ko'rikdan o'tkazish, ular bilan bevosita muloqot qilish va ulardagi nuqsonlarni tasdiqlovchi hujjatlarni o'rganish natijasida ularning jismoniy yoki psixik nuqsoniga qo'yilgan tashxis o'z tasdig'ini topsa, ularni ixtisoslashtirilgan yoki inklyuziv ta'lim tashkil etilgan umumta'lim muassasalarga yuborish yuzasidan xulosa beriladi. Komissiya xulosasi bolaning ta'lim olishi uchun maxsus sharoitlarga ega bo'lish huquqini ta'minlovchi hujjat hisoblanadi. Tekshiruvdan o'tkazilgan bola yuzasidan Komissiya yig'ilishi bayonnomasi ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslarga besh kun ichida berilishi shart.

Komissiya tomonidan berilgan xulosa va tavsiyalarning asosliliigi uchun Komissiya raisi va a'zolari javobgar hisoblanadi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasiga yuborish hududiy xalq ta'limi boshqarmasi tomonidan Komissiyaning xulosasiga ko'ra ota-onalar yoki ular o'rnini bosuvchi shaxslarning roziligi bilan amalga oshiriladi. Komissiya faoliyati ustidan nazorat O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi va Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya – Parij. 1989-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabr kuni "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" gi №-638-sonli qarori.